
SPOMINI NA GATINO, BLATO IN NJUNE LJUDI

Kronika vasi Gatina in Blato kot moj prispevek ob jubileju 70 letnice Prostovoljnega Gasilskega društva Gatina.

Lepo pozdravljeni!

GATINA IN GATINCI

Gatina je lepa in prijazna vas; po sestavi je tipično gručasta, z "magistralo" je razdeljena na gruntarski in kajžarski del z nekaterimi izjemami. Vas leži na slemenu pod Goljekom, poraslim z gozdom, ki se je včasih imenoval Krtičnik. Po razlagi prof. Antona Breznika je ime Gatina nastalo iz praslovanskega glagola "gatiti", oziroma gaziti, kajti prvi slovanski naseljenci v 6. in 7. stoletju

so morali pregaziti močvirje, ki s severne in zahodne strani še danes obkroža polja in vas. Drugi trdijo, da se je vas sprva imenovala Grtina ali Krtina. Starejši ljudje iz sosednje vasi Blato so še med obema vojnama rekli vasi Grtina namesto Gatina. Bodisi tako ali tako, Gatina je in bo Gatina, ker je tako vpisana v katastru, na zemljevidih in v svetovni literaturi. Iz Gatine naj bi bil doma Peter Gale, glavna oseba v Adamičevem spisu Vnuki - Grandsons!

Vas Gatina je do leta 1850 spadala pod občino Višnja gora in do leta 1965 pod faro Žalna. Sedaj je del krajevne skupnosti, občine in fare Grosuplje. Do konca prejšnjega stoletja, skoraj do prve svetovne vojne, je bila slabo prometno povezana s sosedi. Do Žalne je vodila neprevozna, ozka gozdna pot ali steza, do Mlačevega in Spodnjega Blata je peljala blatna poljska pot prek potoka Breg, ki kot hudournik izvira na Stehanu in pogosto poplavlja logove v dolini. Mostiček čez Breg na Brodu so zgradili okoli leta 1920, sprva lesenega, kasneje iz betona. Ko je bil stric Miha župan, sem kot študent okoli leta 1930 zakoličil 1

km poti. Danes je tam asfaltirana cesta med državno cesto pri Kovaču in priključkom pri Šimnu. Izgradnja dolenske železnice in postajališča Boštanj-Mlačevo ni dosti izboljšala prometnega položaja na gatini. Omogočila je delavcem in dijakom, da so se vozili z vlakom v Grosuplje in Ljubljano; gospodinje so konec tedna nosile na trg maslo, jajca, perutnino in pridelke. Pot do postajališča tudi ni bila urejena. Zato je hoja po tirih in prečkanje tirov zahtevalo nekaj žrtev ljudi in živali.

Še slabše kot s prometom je bilo z vodopreskrbo. Vas leži na slemenu s kamnito kraško podlago, ki prepušča padavinsko vodo v globino. V vasi ali pod vasjo ni izvira žive vode. Zato so Gatinci stoletja zajemali vodo iz potoka Breg na Brodu ali na Logu, kamor so tudi vodili napajat živino. Prav tam so prali perilo in pomivali posodo, vodo za pitje in kuho pa so zajemali v zgodnjih jutranjih urah, ko naj bi bil tok čistejši. V petdesetih letih so za gatinske perice zgradili betonsko perišče. Sedaj vsa ta vprašanja urejajo vaški in hišni vodovodi, elektrika in spretnejši pristop vaščanov.

Kraj Gatina z okolico je bil naseljen že v prazgodovini. Na tem območju so bivala ljudstva v bronasti in železni dobi, za časa Keltov, Ilirov in Rimljanov. O tem pričajo ostaline, ki jih je med obema vojnama izkopal inž. Ludvik Ferdan (1900 - 1942) na Dulharjevi, zdaj Lampretovi njivi. V dolini ob Bregu se nahaja nedotaknjena gomila, v cerkvenem temelju je vzidan nagrobnik družine Voltilio z latinskimi napisi.

Zdi se, da se je vas Gatina v preteklosti zelo počasi razvijala. Več stoletij je tekel čas mimo, brez vidnih sprememb in napredka. Razen Dulharjeve in Jeračeve hiše so vsa poslopja imela slamnate strehe. Zato je leta 1929 ob zahodnem suhem vetru iskra iz železniške lokomotive zažgala najbližje poslopje. V dveh urah je pogorela vsa vas. To je bila velika nesreča za ljudi, ki so v tem požaru izgubili vsa poslopja in premičnine, obleko, opremo, orodja, krmo in živila. Moj stric Miha (1866 - 1949) je bil tedaj župan občine grosuplje; s sinom Tonetom in občinskim odborom je organiziral zbiralno akcijo za les, prevoze in pomoč pri obnovi. Oblastna poslanca Perme in Erjavca sta uspela dobiti 15000 kg cementa ter denar za nabavo strojev za izdelavo betonske opeke. Ta je še sedaj na nekaterih strehah v vasi. Tedaj so prenovili vso

vas; ob nesrečnem požaru je bila obenem tudi sreča, saj je prenovitev in nove gradnje omogočila obnovo in boljše življenje. Na Gatini je nato še dvakrat gorelo; goreli so kozolci zaradi požigalčeve roke, zamere in hudobije.



Gostilna Paučič.

Gatina pri Grosupljem.

Podoba Gatine iz leta 1902

Leta 1931 je živel na Gatini 120 vaščanov, v vasi je bilo 23 hiš, 18 posestnikov, 5 kočarjev in 3 osobenki. Med posestniki sta bila dva celozemljaka, 5 polzemljakov in 11 četrt zemljakov. Statistični popis iz leta 1951 izkazuje 116 prebivalcev, 25 hiš in 28 gospodinjstev. Po popisu leta 1991 je živel na Gatini 114 krajanov v 36 hišah, od tega je bilo še 16 kmetij. Ljudje torej odhajajo in prihajajo: zdaj je več hiš, več družin (gospodinjstev), manj otrok in manj kmetij.

DRUŽINE IN PODOBE VAŠČANOV

Prvih 30 let tega stoletja smo bili vaščani iz vasi Gatina in Blato vezani na župnijo Žalna. Tam smo bili krščeni in zapisani v rojstne knjige. V Žalno smo hodili k maši, na procesije in prosvetne prireditve, v ljud-

sko šolo pa v Grosuplje. Med potjo smo se srečevali, pogovarjali in tudi pretepali. Poznal sem starejšo in srednjo generacijo, ki počasi tone v pozabo. Opisal bom vse, kar mi je ostalo v spominu. Začel bom s hišami na vzhodni levi strani "magistrale", ki se vleče iz gozda mimo nekdanje teriške jame proti železniškemu prelazu in dalje do Loga. Na tej strani so "gruntarji", cesta jih loči od "kočarjev":

Prva nad cesto leži Boštjanova - Brlanova domačija, na mirnem razglednem položaju med sadnjim drevjem skrita poslopja. Tudi Boštjanovi so bili mirni, skromni in varčni brez posebnih vaških problemov. Večja je bila Koščakova - Trontljeva domačija s prostorno hišo in hlevom za okoli 20 glav govedi. Redili so 2 do 3 pare volov za delo na polju in v gozdu. Stari Koščak je bil tršate postave in ponosen, ko je v družbi prižgal cigaro rekoč: "Kmetje ga pokamo!" Koščakova dekleta in fantje so bili visoke rasti, delavni in skromni. Moj prijatelj Jože si je zgradil hišo in se poročil z lepo Terezijo.

Zelo podobna je bila Jeračeva - Zupančičeva kmetija. Jeračev Johan je bil slab gospodar. Rad je zahajal med "imenitno" družbo v Koprivčevo in Rusovo gostilno v Grosuplje. Bil je zelo glasen in razsipen sogovornik, toda ni imel sreče. Že ostarela sestra Mica se je poročila h Kovaču na Blato z bogato doto, ki je oslabila Jeračevino in napeljala na zločin in smrt obeh zakoncev. Brat Jože je iskal zaposlitev daleč po svetu, nazadnje je rešil manjši del Jeračeve domačije. V lepo urejeni Jeračevi bajti so bivali osobenki, navadno krojač, čevljar ali šivilja. Tu so nam otrokom podaljševali hlače ali rokave ter "potempljali" čevlje.

Od tu na levo je vhod na Brlančkovo - Pavčičevo dvorišče, kjer so imeli sprva žganjarno, nato gostilno, kjer so se zbirali gatinski in blaški možakarji, ki so poskušali domače žgance in krščeno vino iz krške doline. Za prigrizek so gostom nudili domače mesnine in trdo kuhana jajca. Iz starejšega rodu so bili bratje Franc, ki je prevzel gostilno, Matija, Jaka in Anton. Vsi trije so bili posestniki in sprva so trgovali z deželnimi pridelki. Jaka je imel v Novem mestu moderno pekarno, hotel, kavarno in grunt. Anton je tudi imel v Novem mestu gostilno in trgovino. Njegov vnuk je Franci Koncilija, že drugič izvoljen za novo-meškega župana. V drugem rodu je ostal na stari domačiji Tone Pav-

čič, absolvent Kmetijske šole na Grmu. Več let je bil načelnik gasilskega društva na Gatini, od 1949 do 1952 predsednik Kmetijske delovne zadruge Gatina, nazadnje sodelavec Državnega posestva Boštanj. Njegova sin Anton in hči Minka sta oba agronoma in sta si na Brlančkovem dvorišču zgradila novi hiši, posestvo pa je razdeljeno.

Zadnja gruntarska domačija na levi je Žgajnarjeva - Rusova, ki je veljala za trdno kmetijo. Gospodarila je z dohodki iz živinoreje, z rejo govedu in mleka. Že pred prvo vojno so redili simodolsko pasmo, ki je bila vidna na paši ali na poti na vodo. Nekoč je njihovo kravo povozil vlak in prvič se je meso prosto razprodalo v okolici.

Prva domačija na levi avenije je Dulharjeva kmetija. V 150 letih so se zvrstili trije rodovi s priimki Dulhar, Šeme, Lampret I. in Lampret II. Prastari oče Šeme se je priženil s Police na Gatino. V drugem zakonu z Žgajnarjevo Uršo se je rodil sin Franc, ki je vstopil kot prostovoljec v avstrijsko vojsko. Služboval je kot oficir na Češkem, na Tirolskem in v Dubrovniku, kjer je oženil Olgo Drašković in dosegel čin polkovnika. Med občani je bil znan kot Dolharjev oberst. Pomagal je graditi Gasilski dom Gatina. Njun vnuk je bil Vladimir Velebit, jugoslovanski veleposlanik pri Združenih narodih v Ženevi. Dolharjevo kmetijo je vodil oberstov brat Janez. Imel je sina Jožeta, ki je v vojski dosegel čin stotnika in štiri hčere: starejša se je omožila v Znojile pri Krki; s stričevo podporo sta hčerki Helena in Manca končali učiteljišče v Ljubljani in poučevali v Žalni in na Polici; četrta hči Marija je na domu omožila Alojza Lampreta iz Muljave. Leta 1911 je končal Kmetijsko šolo na Grmu in umno gospodaril s pridelavo krompirja in krme. Bil je načelnik gasilske čete na Gatini in kasneje tudi strokovni vodja Kmetijske delovne zadruge Gatina. Njegov sin Alojz se je učil pri očetu in na strokovnih tečajih; hčerka Marija je doštudirala agronomijo. Lampreti so na Gatini zgradili tri nove sodobne hiše.

Pri Jerneju - Žgajnarju na skalnem robu Dolharjevega podolja stoji poleg hiše še hlev in svisli v eni ravni. Tedaj so doraščali štirje fantje: starejši se je priženil v Zg. Duplice, drugi se je priučil v tesarstvu ter izdelal in postavil v širši okolici večino kozolcev - topjarjev; tretji se je nekaj let z nami vozil v gimnazijo - ugajale so mu domače in nato

poklicne gasilske uniforme in se je zaposlil pri poklicni gasilski četi v Ljubljani. Četrti Jernejev se je priženil na Krko; ima sina Janeza, profesorja in zdaj veleposlanika v Argentini.

Pri Pahletu ali Brlanu so imeli hišo in bajto. V prvi je gospodaril Tonček, oženjen s Kranjčanovo punco. V bajti pa je gostoval Pahletov Janez, spreten krovec za slamnate strehe. S Kajžno Mico je imel dva sina: Janeza Žitnika, tajnika občine Žalna, ki so ga leta 1942 ustrelili Italijani in sina Jako, kovača v Stični. Jaka je stari oče profesorja Rada Genorija, ki je sedaj državni sekretar v Ministrstvu za okolje in prostor Slovenije.

Sredi vaškega jedra na desni stoji razgledna Krajnčanova - Rusova domačija, kjer je med obema vojnama živel najmanj šest fantov in deklet. Najstarejši je bil ob nogo v prvi svetovni vojni in se je po ozdravitvi usposobil za krojaškega mojstra. Ena od sester se je poročila s Pahletom, drugi so se zaposlili v Motvozu.

V neposrednem sosedstvu sta še dve kmetiji. Centova, ki je znana po lepi, spretni in nato nesrečni Pepi. Zelo podobna je Purkljeva - Zajčeva kmetija. Sin Andrej je bil več let v ruskem ujetništvu in se je vrnil kot boljševik. Bil je priden tesač in si je ustvaril dom in malo kmetijo poleg gatinske cerkve. Starejši Andrejev sin Jože je bil agronom in več let direktor Agrokombinata Vipava v Šempetru pri Gorici, mlajši Lojze Zajc je mizarski mojster, lovec in prijeten sogovornik.

Pot nas pelje v dolino Postaje, kjer se ob robu gozda in podolja razvija počitniško naselje. Pod gozdom samuje Mežnarjeva-Možinova hiša, ki jo je že sredi prejšnjega stoletja postavil priseljeni točaj v praproški grofiji in kasnejši mežnar Jakob Martin Možina, ki ga je v Glasu naroda (New York) leta 1916 Lojze Adamič opisal pod naslovom Stari cerkovnik. Starejši Martinov sin je bil med prvo svetovno vojno močno ranjen v čeljust, drugi trije sinovi so bili organisti v Žalni, na Polici, v Grosupljem. Sin Martin pa gostilničar ter organist v Florjanovi cerkvi v Ljubljani. Eden izmed Mežnarjevih vnukov je profesor dr. Stane Možina (roj. 1927 na Gatini), zdaj stanujoč v Ljubljani.

Ostane mi še pripoved o gatinskih kočarjih in gostačih in njihovih družinah. Med njimi je bila zelo vidna osebnost Kajžnega Martina - Mar-

tina Žitnika. Od mladosti je bil tesač in nakladalec lesa pri mojem starem očetu Janezu Adamiču - Garbasu na Blatu. Kasneje je bil lesni manipulant pri Adamičih v Prapročah. Martinova sestra Neža se je primožila k Mihatu Adamiču, posestniku in kasnejšemu županu. Martinovi lepi hčerki Minka in Tereza sta se omožili z gatinškimi gruntarji. Fantje Martin, Janez in Lojz so sodelovali z NOB, po vojni so si z delom v službi ali doma pridobili sredstva za lepše in bogatejše življenje.

Stara Šimnova hiša sredi polja je bila zgrajena okoli leta 1880. Šimen Marinčič je bil v mladosti točaj v kuhinji praproških grofov. Ob razprodaji graščinske zemlje je bil nekaj časa grajski oskrbnik, nato je delal pri firmi Činkel - Tschinkel & Comp. v programu pridelovanja sladkorne pese in cikorije v okolici Grosupljega (1870 - 1880), do začetka prve svetovne vojne pa je bil prevzemalec lesa pri mojem očetu Antonu v Prapročah. Njegova vnuka Janez in Jože sta bila uspešna predelavca v Motvozu. Po vojni sta si zgradila pri "Šimnu" nova bivališča.

Na polju onstran železnice je na kosu njive Johan Knep, zidar in čevljar, zgradil hiši podobno bajto. Kot vojni veteran nam je rad pripovedoval dogodivščine iz bojov in zaledja. Starejši sin čevljar Johanček se je priženil k staremu Centu, ki se je kot kronski upokojenec držal kot reven gospod s sprehajalno palico.

Pri zadnji hiši se ogenj ustavi, moja pripoved o Gatini pa pri Hrustovih - Zupančičevih. Stari Hrust je bil vaški in občinski posebnež - vse je vedel in znal. Njegova bajta je bila prostorna, čedna in urejena. Imel je pol joha njive, kjer je pridelal krompir in zelenjavo. Hodil je v "tabrh" navadno po lastni izbiri, najrajši ob praznikih in likofih, ob košnji in žetvi. Prihajal je s prazno, odhajal pa s polno košaro. V svoji delavnici je izdeloval kmečka orodja, samokolnice in pletenice. Bil je velik šaljivec, cinik, zabavljač in zdražbar. Prenašal je vesti, novice in tudi skrivnosti iz vasi do vasi za šalo in malo iz hudobije. Lepo je skrbel za družino, za vzgojo in izobrazbo fantov in deklet. Njegov vnuk Slavko Zupančič iz Gatine je več let vodil občinsko socialno službo in zdravstveno evidenco. O tem je poročal v Zborniku občine Grosuplje.

V stoletjih je Gatina spreminjala svojo podobo in vsebino. Medtem so se menjali trije rodovi, četrti in peti pa doraščata in zorita. Vas je dolgo živela odmaknjeno. Nova pota, tlakovane ceste in dvorišča omogočajo boljše, lažje in lepše življenje vaščanov. Iz nekdanjih koč in bajt so zrasle trdno zidane hiše, vile in podjetja. V vsaki hiši je vodovod, elektrika, radio, televizija in druge pridobitve, kot so toplovod, hladilniki in telefon. V vasi je pri vsaki hiši eden ali dva avtomobila. Mladina se izobražuje, študira in diplomira ter se uveljavlja v državi in v svetu. Leta 1991 je bilo v vasi 8 traktorjev z nad 25 priključki. Polja so bolje obdelana in pridelki naraščajo.

VAS BLATO IN BLAČANI

Vas Blato (uradno Spodnje Blato) se začinja z obzidjem gatinske cerkve. Poleg je nekdanja Kocjanova mežnarija. Meja med Gatino in Blatom poteka mimo Postaj in nekaterih počitniških hišic, ob gozdu mimo studenčka Gamezu, po stezi do Grdega žleba, kjer izvira hudournik Breg. Ta je zbiral vodo v bajerju, da je lahko podnevi poganjal malenček, ki ga je zgradil Bernardov Martin. Njegov sin Martin je bil vlakovodja od Celja do Zaboka ob Sotli. Na spodnjem Stehanu ob državni cesti stoji Bernerdova domačija. Jože Knep je bil cesarski cestar od Stehana do Vodičarja v Grosupljem. Njegov brat Miha Knep, kmet na praproškem klanecu je imel dva sinova: sin Miha je bil zdravstveni tehnik, drugi sin Martin pa se je priženil na gostilno in trgovino Francek na Polici.

Zraven Knepove je še Šparovčeva kmetija. Oče Jože je bil priučen mizar, občinski sluga, ki je ob nedeljah po maši bral občinske razglase ter pobiral sejmnino. Njegova sinova sta bila mizarja, Jože v Dobrepolju, France pa je bil direktor Mizarstva Grosuplje. Njegova hči Dragica je poštarica v Ljubljani.

Jedro vasi Blato je na levi od državne ceste. Prva hiša pod stehanskim klanecem je stara furmanska gostilna pri Šlajpahu, kjer je v začetku 19. stoletja gospodaril Štajerc - Jože Javornik, ki se je oženil z Jakličevo punco, njun sin je bil kasnejši veletrgovec z lesom - Josip Javornik, st. v Žalni. Sinova Jožek in Staš sta se razvila v industrijalca; ustanovila

sta firmo Javornik & Dolenc z žago na Rogu in Soteski, skladišči na Sušaku in v Egiptu; hčere so se omožile: Ana z mlinarjem Vehovcem v Žužemberku, Mara se je poročila h Košaku v Grosuplje, Leopoldina je vzela stotnika Karla Košaka. Njun sin prof. dr. Karl Košak je edini moški potomec Štajerčeve in Košakove rodovine. Poslopja razprodane Šlajpahove domačije je kupil Kunštek - Jože Šparovec iz gornjega dela vasi. Ta je imel dva sinova: starejši Jože je z domobranci odšel na Koroško in nato v Kanado, mlajši Lojze je maturiral v Ljubljani in leta 1940 ordiniral; bil je kaplan v Trnovem (pri Francetu Finžgarju), župnik na Čatežu - Zaplazu, umrl pa je v samostanu v Lovranu. Med obema vojnama so v Šlajpahovi hiši stanovali razni begunci, optanti in brezdomci, med njimi neki Ceglar, ki je v hlevu izdeloval betonsko strešno opeko. Več let je tu stanovala družina vlakovodje Alojzija Dolenca; otroci so se vozili z vlakom v ljubljanske šole. Sin Lado je diplomiral iz tehniške kemije, Oskar je bil direktor podjetja Dom, ki je izvoznik domače in umetne obrti po vsem svetu, od Evrope, Amerike, Avstralije in Daljnega vzhoda. Oskar ml. je priznani umetniški fotograf in izdajatelj.

Sredi vasi leži Garbasova domačija z obširnimi dvoriščem. Priimek Garvas je nastal iz Gervais, ki ga je na Blato prinesel nek Francoski potomec iz Tlak nad Škofljico. Na Blatu sta bila v zadnjem rodu dva brata: Anton je študiral za duhovnika, vendar je iz šeste izstopil in nato služboval na davkariji; Janez je delal pri Virantu v Grosupljem kot dacar, njegov sin je imel gostilno Hlačman ter z igralnimi kartami služil denar. Hčerki Ivani, poročeni Butkovič, je kupil Virantovo hišo, hčerki Mimi pa je pustil gostilno (sedanja Müllerjeva hiša ob Adamičevi v Grosupljem), kamor se je priženil Leopold Hude - trgovec iz Mirne peči. Zadnja iz rodu Garvas na Blatu je bila Marija (1830 - 1914), ki je omožila Janeza Adamiča iz Brankovega. Ta je kmetoval, kuhal pepeliko (potašel), trgoval z lesom in leta 1885 kupil praproško graščino. Imela sta pet sinov: Janeza, Antona, Jožeta, Miho in Franceta, ki so skupaj rodili okoli 45 otrok; eden med njimi je tudi moj brat Lojz - Louis Adamič, ameriški politik in pisatelj blaškega rodu.

V zgornjem koncu vasi so še Markotovi, ki so z Micko in Tonetom

izumrli. Naprej so bili Francetovčevi - Garbasovi fantje: France in Lojz sta ostala samska, Janez se je priženil na Spodnjo Slivnico. Bili so sami svoji, vase zaprti in slabi gospodarji - npr. vola so redili deset let, da je dosegel 1200 kg in obolel... Pri Markotu in Francetovih so se udomačili tuji priseljenci, ki so modernizirali bivanje in pridelavo.

Zadnja bajta je bila Frenckova - Jožeta Šparovca z dobrim johom zemlje. Njegova nečakinja Marija se je poročila z absolventom grmske kmetijske šole (1929) Habjanovim iz Žalne - Alojzom Šemetom, ki je bil poslovodja kmetijske zadruga v Grosupljem. Zaradi osebne zamere je leta 1942 padel od strela iz partizanske puške.

V spodnjem delu vasi sta še dve kmetiji:

Lukmanova - Škrjančeva z lepo zelenico pred z opeko krito hišo. Fanta Jože in France sta bila v Rupnikovi vojski; prvi je v Kanadi, drugi je padel in leži na Orlovem vrhu.

Pri Kukcu - Jožetu Zrnecu so imeli šest deklet. Na domu so dobili zeta Jakoba Kozlevčarja iz Zg. Duplic; starejša Micka se je poročila v Tomačevo in ima za zeta prof. dr. Andreja Paulina. Angela se je poročila z Mejaševim Tinetom - Bohom v Grosuplje, mlajša Slavka je službovala v Kamniku in najmlajša Pepca v Grosupljem. Pri Kukcu imajo tri ali štiri nove sodobne bivalne hiše.

Kuharjev oče Anton Keber je prišel iz Zasavja v kuhinjo praproških grofov, zato se ga je prijelo ime Kuhar. Njegov sin Janez - Janko je bil spreten nakupovalec živine za ljubljanske mesarje. Zdaj je na kuharjevini četrti in peti rod.

Pri Jakliču - Janezu Trontlju so imeli najman pet ali šest otrok; starejša se je poročila z železničarjem Kicem iz Grosuplja, mlajša zelo živahna Olga - Šiška se je poročila v gostilno Pri Kaminčanu v Višnji gori, Lojz je služil na Pošti Ljubljana, France se je oženil s Korenovo Franco na Brvace, Janez pa je gospodaril doma. Tretji rod Jakličev na Blatu ni rodil naslednikov, zato je domačija slabo končala.

Kukčev Francelj je bil pred prvo svetovno vojno v Ameriki. S prisluženi dolari je zgradil Zrnčevo domačijo. Njegova hči Micka se je omožila z Rudolfom Adamičem iz Praproč, ki je podedoval Kovačevo domačijo, nekdanj v lasti Jožeta Nučiča In Jeračeve Micke iz Gatine, ki

sta bila neke noči ubita in orošana. Pri Kovaču se polagoma razvija naprednejše gospodarjenje in novogradnje s sodobno opremo. Hči Vida je upravnica gostišča Mak v Grosupljem, drugi člani družine pa tudi napredujejo. Vas Blato je v primerjavi z Gatino še bolj zaostajala. Ljudje in okolje se je hitro staralo, propadalo in izumiralo. V zadnjih 20 letih je mlajši rod s priženjenimi, primoženimi in priseljenimi tujci napravil hiter in uspešen skok v sedanjost. Zgrajenih in obnovljenih je bilo nad 30 sodobnih bivališč. Na Blatu je že več obrtnikov, podjetnikov in mnogo izobraženih, diplomiranih poklicev. V vasi je pri vsaki hiši telefon,



Igralci v Jurčičevem Desetem bratu, uprizorjenem 1931 in 1932 v gasilskem domu. Stojijo zadaj od leve: Ante Adamič - kmet, Franc Boh - kmet, Alojzij Kadunc (Polanov), Pavel Adamič. V drugi vrsti stojijo od leve: Jože Kadunc, Angela Zrnc (Kukčeva), Franc Skubic, Angela Skubic, Ivan Pajer, Micka Adamič, Alojzij Hočevnar, Leopoldina Adamič-Manca, France Adamič - Kvas. Sedijo od leve: Anton Hočevnar, Jože Hočevnar - stric Dolef, Jože Gale - Marjan in hkrati režiser, Stane Žitnik (Bubnov) - Deseti brat, Alojzij Javornik, Franc Kadunc iz Hrastja - graščak Benjamin, Avguštin Skubic - Krjavelj, Alojzij Okoren (Štrafjnikov) - Balček.

elektrika in sodobna oprema; na vsakem dvorišču po eden ali dva avtomobila, veliko traktorjev in en sam pravi kmet Potokar. Polja pa so vendarle obdelana.

Naj živi in se razvija mladi rod z novimi dejavnostmi!

SKLEP

Vasi imata skupno podružno cerkev sv. Janeza Krstnika, ki je kulturni spomenik prvega reda. Ob žegnanju konec junija, ob kresu, je ponavadi tudi praznik gatinskih gasilcev. Samo enkrat sem z njimi korakal v uniformi. Brat Stan je bil do smrti (1994) najstarejši in zadnji živeči ustanovni član društva. Brat Ante, sestri Polda in Ana so pred drugo vojno igrali na gasilskem odru, brat Jože pa je leta 1945 vodil obnovo in dozidek gasilskega doma. Na traku dosedanjega prapora je zapisano moje ime.

Z najboljšimi željami pozdravjam gasilce, Blačane in Gatince!

France Adamič



*Praproški trije, ki so bili zraven, ko se je "začelo"!
Z leve: France, Stan in Jože Adamič - vsi Antonovi*

**NEKAJ ISKRIVIH PRIGOD IZ DALJNE
IN BLIŽNJE PRETEKLOSTI**
ali čemu se smejejo Gatinci

VSAK IZGOVOR PRAV PRIDE

Pred 2. svetovno vojno se je v Ljubljani vršil vseslovenski gasilski kongres. Udeležila se ga je skupina gasilcev iz Gatine, med njimi tudi Žitnik Martin - Kajžen Martin. Slavje se je začelo že v soboto zvečer z baklado in drugimi nočnimi prireditvami. Po naporni noči je Martin zjutraj zadremal na neki cementni ograji. Zbudi ga dekle z rdečim križem na rokavu: Kaj je z vami, ali Vam je slabo?" Martin pa odvrne: "Kakopak, saj mi še nikoli dobro ni bilo ...!"

A.L.

PAMETEN NASVET

Koščak - Jože Trontelj iz Gatine je v banki v Grosupljem plačeval davke. Ko mu je blagajničarka zaračunala še pristojbino, je Jože hotel vedeti: "Koliko pa je od vsakega jurja?!" Po celodnevem sprejemanju strank, mu je že vsega naveličana zabrusila: "Ja vsakemu pa že ne bom pripovedovala!" Jože pa ji je popolnoma mirno odgovoril: "Ja punca! Ali ne bi bil za tebe veliko krajši odgovor - n. pr.: dva dinarja!"

A.L.

NE ODLAŠAJ Z MALICO

Jernejev oče in sin Tone sta šla v Žužemberk na semenj kupovat vole - in to peš, ker takrat ni bilo ne avtov ne avtobusov. Za tako dolgo pot pa je bilo nujno s seboj vzeti obilno malico. Nobenega pa ni bila volja nositi culo z malico. Zato sta salomonsko zmodrovala: "Kaj bi malico nosila v rokah, saj jo lahko nosiva v želodcu!" Tako sta se komaj do-

brih sto metrov od doma vsedla na tla, pomalicala in malico naprej proti Žužemberku raje nosila v želodcih.

A.L.

RIHTAR PO SILI

Podržaj France - Centov France je rad pogledal v kozarec. In kozarcu se ni izneveril niti takrat, ko je bil na orožnih vajah. Že malo okajen se je nekje pri Blokah usedel na škaf šmira (kolomaz). Vojaška obleka je bila siva, šmir pa črn in je tako bila cela njegova zadnjica črna. Kaj sedaj? Domiselna kmetica pa je hitro rešila nerodno situacijo. France se je moral prikloniti naprej (kot za rihtarja bit), ona pa mu je z lopato metala siv pepel v zadnjico in ker je bila tudi uniforma siva, je tako prijeto pepel hitro "pobarval" zadnji del hlač. Ko je France zatem odkorakal v kasarno, ga tam niti komandir ni odkril, da je v "pobarvanih" hlačah.

A.L.

HLADNOKRVNOST OB POŽARU

Veliki požar v aprilu 1929 leta tudi pri Jerneju ni prizanesel. Istočasno je gorelo več njihovih gospodarskih poslopij (pod, kozolec in še manjša šupa). Ko je mati vsa obupana jokala, da bodo ob vse, jo je oče (tisti, ki je šel po vole v Žužemberk) mirno in hladokrvno potroštal: "Mama, kaj jočeš? Saj bomo novo imeli!"

A.L.

SABOTAŽA ZADRUGE

Na Gatini so po vojni, "napredni", kot so bili, ustanovili zadrugo (KDZ). Ker jim ni šlo najbolje od rok, so se nekateri kmetje pričeli upirati. Nikakor niso bili pripravljeni jemati kreditov in se na ta način zadolževati, ker so vedeli, da je denar zelo lahko vzeti, težko pa ga je vrniti. Kot saboterji so bili trije predani sodišču in seveda v arest. Sledila je razprava. Številne priče niso imele kaj povedati. Na razpravo je bila pozvana tudi Fana Jeriha. Sodnik je na razpravi iz nje vlekel vse mogoče, predvsem pa tisto o kreditih - ali obtoženci res niso bili pripravljeni vzeti tistega posojila - kredita?! Ker Fana ni nič odgovorila, je sodnik posumil, ali vprašana sploh razume, kaj jo sprašuje. Zato jo je vprašal, če ve, kaj je kredit. In Fana ja salomonsko odgovorila: "Ja kredit ..., to

je tak ..., tak za po njiv posipat." Verjetno je ob tem mislila na "kajnit". Sodniku ni preostalo drugega, da je vse odpustil ...

A.L.

DOBROTA JE SIROTA

Že zdavnaj pokojni Mihovčev Janez (Travnik Janez) iz Vel. Mlačevega je bil šaljiv mož. O njem kroži na Gatini tudi tale vesela: Kot mnogi pred vojno, se je tudi Janez poskusil z lesno trgovino. Ker pa ta trgovina ni bila zmeraj uspešna, je bilo tako tudi z Janezom. Po začetnih uspehih je počasi nazadoval. Te njegove uspehe in pozneje neuspehe je takole komentiral: "Ko sem s polno denarnico prišel na obisk k sorodnikom v sosednji vasi, so njihovi otroci že od daleč hiteli naproti in me pozdravljali: stric, stric, stric! Seveda sem iz polne denarnice vsakemu nekaj "šenkal" iz nje. Ko pa sem kasneje obubožal, so pa taisti otroci ob mojem obisku s prazno denarnico, rekli svoji mami: Mama, zapri vrata, Mihovčev Janez gre ...!"

A.L.

TELEGRAFSKI ALARM V VERZIH

Ko je pri Kocjanu zagorelo, ja Jernej tekel k Dolharju po pomoč. Naletel je na očeta in vzkliknil: "Stric Lojz! Gari!"

On brž vpraša: "I zcludja, kej gari?"

Jernej: "Naša hiša gari!"

Ata Lojz: "Pejt pa Toneta (Pahleta), de pagasi!"

M.M.

OGNJENI KRST

Kot vedno ob požarih na domačem terenu, tako je bilo tudi takrat, ko je na Blatu zagorel Francetovčev kozolec - na požarišče so prvi prispeli vrli gatinski gasilci. Ko se je četa lotila bliskovite akcije, sta v gasilski vnemi napadalca Purkljev Alojz in Ančnikov Janez "prekosila" zmožnost tehnike. Ob spajanju dveh tlačnih cevi, se jima je "zgodilo", da se cevi nista "znali" spojiti. Z izrazom največje resne zbranosti na obrazih, sta srepo zrla drug v drugega in z vso naglico neuspešno poizkušala spojiti "neposlušni" cevi. Končno sta pogledala v svoje roke in ugotovila: Alojz je imel v rokah spojko A cevi, Janez pa spojko B cevi

M.A.

ŠE DVE IGRALSKI

V novejšem času je dramska skupina naštudirala eno resnejših dramskih uprizoritev - komedijo z naslovom *Gosposka kmetija*. Ker so bili igralci do tedaj vajeni samo skečev, ki so jih praviloma vse po vrsti improvizirali, so imeli tokrat dovolj razlogov za vznemirjenost. Tako se je na premierni uprizoritvi zgodilo, da je Dolharjevi Jelki, tik pred vstopom na oder, ves naštudirani tekst ušel iz glave. V popolni zmedenosti in obupu se je proseče in nervozno obrnila name in me preko odra glasno nagovorila: "Kaj moram že govorit?" Ker nisem vedel, sem ji rekel: "Znajdi se, kar začni nekaj govoriti, potem se boš pa že spomnila!" To je Jelko tako ohrabrilo, da ni niti sama opazila, ali je tedaj sploh storila kašen "spodrseljaj".

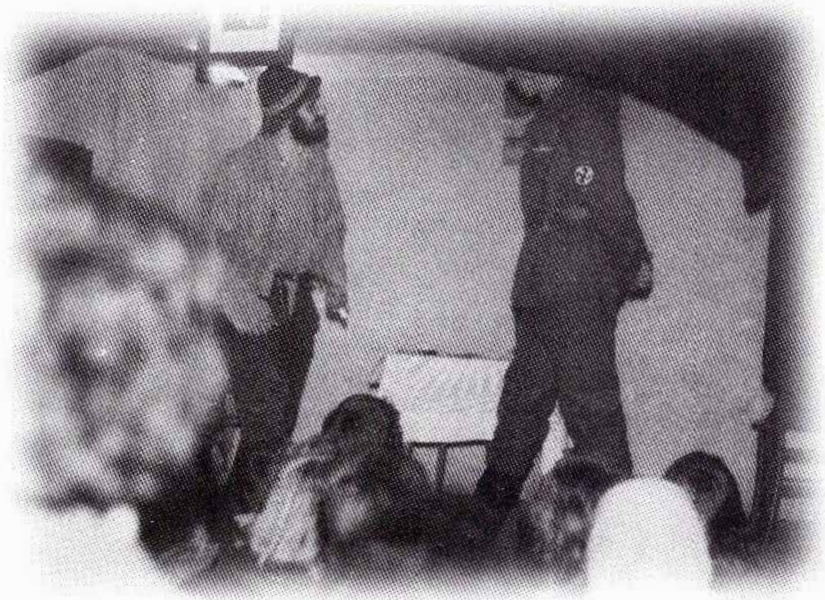
Ko smo z omenjeno komedijo gostovali na Vel. Lipoglavu, je med igro "zaštekalo" Purkljevemu Dušanu, ki je, kot po navadi, tudi takrat imel



*Prizor z igre "Izdajalec" leta 1976
Na odru Zupančič Jožica in Adamič Marjan*

glavno vlogo. Zataknilo se mu je med dialogom z Marjano (takrat še ni bila Adamičeva). Ob tem je vedel dvoje: to, da mu je tekst "ušel" iz glave in to, da Marjana ve kakšen je njegov tekst in da mu iz "zlobe" noče pomagati. Do drugega spoznanja mu je pomagala Marjana s svojim izrazom na obrazu in z improviziranimi zbadljivkami. Situacija je Dušana močno razburila in zmedla, tako, da se je v navalu nervoze začel sprehajati po odru sem in tja tako, da je z enim samim korakom dvakrat obhodel sceno. Ko se je po mučni tišini Dušanova situacija "rešila", ni mogel drugače, da je, med vrsticami, med samo igro obračunal s svojo hudomušno soigralko. To je izpeljal tako mojstrsko, da gledalci sploh niso opazili, da sta padla iz konteksta igre. Vedeli smo le mi, pa še to le po tem, da je takratna predstava trajala četrtr ure dlje kot ponavadi.

M.A.





*Prizora iz igre "Obrlajtnant Štok" iz leta 1975
Na odru Trontelj Vinco - Lesar in Trontelj Janez - Vane*